Eduskunnan talousvaliokunta

AI FI 14/2024
26.2.2024

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO

Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 8562 0600
E: amnesty@amnesty.fi
W: amnesty.fi

Amnestyn lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton.

Amnesty International Suomen osasto pitää saamelaiskäräjälain uudistamista tärkeänä ja kiireellisenä ihmisoikeuskysymyksenä. Lain muuttaminen hallituksen esityksen mukaisesti olisi toteutuessaan merkittävä askel saamelaisten itsemääräämisoikeuden edistämisessä, saamelaiskäräjien toimintaedellytysten parantamisessa sekä todettujen ihmisoikeusloukkausten poistamisessa.

Amnesty kannattaa lain muuttamista hallituksen esityksen (HE 100/2023) mukaisesti ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Alkuperäiskansana saamelaisilla on kansainvälisen oikeuden mukainen itsemääräämisoikeus. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) alkuperäiskansojen julistuksen[1] 33 artiklassa todetaan, että alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti. Lisäksi alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen. Erityissäännösten tarkoitus on turvata alkuperäiskansojen olemassaolo ja perinteisten kulttuurien erityispiirteet, sekä estää sulautuminen valtaväestön kulttuuriin.[2]

Kansainväliset ihmisoikeussopimuksia valvovat elimet, kuten YK:n ihmisoikeuskomitea[3] ja YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea,[4] ovat selväsanaisesti todenneet, että Suomen nykyinen, monin osin vanhentunut saamelaiskäräjälaki ja sen tulkinta loukkaa saamelaisten oikeuksia. Komiteat ovat painottaneet ratkaisuissaan Suomen velvollisuutta saamelaiskäräjälain 3 §:n tarkistamisesta vastaamaan saamelaisten sisäistä itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden osalta.

---

[1] YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79095/UM_0516_YKn_julistus_Netti.pdf
[2] Heinämäki et al. 2017. Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus, s. 24:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80900
[3] YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisut:
CCPR/C/124/D/2668/2015 https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/073/51/PDF/G1907351.pdf
(Ulkoministeriön epävirallinen suomennos CCPR/C/124/D/2668/2015, toukokuu 2019) ja
CCPR/C/124/D/2950/2017 https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/347/30/PDF/G1934730.pdf
(Ulkoministeriön epävirallinen suomennos CCPR/C/124/D/2950/2017, toukokuu 2019).
[4] YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean ratkaisu saamelaisten vaaliluetteloon hyväksyttyjä henkilöitä koskevassa asiassa, 2.6.2022: https://um.fi/documents/35732/0/CERD_C_106_D_59_2016_34006_E.pdf/2cfa37cf-1586-e622-b6ff-77526158a470?t=1655206211235 (Ulkoministeriön epävirallinen suomennos CERD/C/106/D/59/2016, kesäkuu 2022).

On tärkeää, että saamelaiskäräjälain 3 §:n määritelmäsäännös saatetaan pikaisesti sopusointuun YK:n ihmisoikeuskomitean ja rotusyrjinnän vastaisen komitean antamien ratkaisujen[5] ja suositusten[6] sekä alkuperäiskansoja koskevan kansainvälisen oikeuden viimeaikaisen kehityksen kanssa.

Hallituksen esitys toisi saamelaiskäräjälakiin merkittäviä parannuksia uudistamalla vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksiä. Uudistuksen myötä saamelaiskäräjälain 3 § ei koskisi saamelaismääritelmää, vaan oikeutta tulla merkityksi vaaliluetteloon, eli oikeutta äänestää ja asettua ehdolle saamelaiskäräjien vaaleissa. Hallituksen esitys uudistaisi vaaliluetteloon merkitsemisen objektiivisia edellytyksiä kieliperustaisiksi, laajentaisi kielikriteeriä neljänteen polveen ja poistaisi laista epäselväksi osoittautuneen "lappalaiskriteerin". Muutos yhtenäistäisi Suomen lainsäädäntöä Ruotsin ja Norjan lainsäädännön kanssa sekä alustavasti vahvistetun pohjoismaisen saamelaissopimuksen mukaiseksi. Amnesty katsoo esityksen olevan oikeansuuntainen ja tukevan saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksiin kuuluvaa ryhmäidentifikaatiota. Itsemääräämisoikeuden toteutumisen näkökulmasta on keskeistä, että esitetyllä uudistuksella on saamelaiskäräjien tuki. Lakiuudistus vastaisi kansainvälisten ihmisoikeuselinten vaatimuksiin, estäisi oikeudenloukkauksien tapahtumisen jatkossa, sekä turvaisi saamelaisen kulttuurin elinvoimaisuuden säilymistä.

Amnesty pitää tärkeänä, että saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen neuvotteluvelvoite laajennetaan yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteeksi kansainväliseen oikeuteen pohjautuvan vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatteen (ns. FPIC-periaate) mukaisesti. Esitys selkeyttäisi velvoitteen sisältöä ja vastaisi nykyistä paremmin kansainvälisen oikeuden vaatimuksia.

Amnesty haluaa muistuttaa, että vuosia jatkunut epävarmuus saamelaiskäräjälain uudistamisen suhteen sekä aiheen synnyttämä julkinen keskustelu sekä lisääntynyt vihapuhe ovat kuormittaneet saamelaisia ja erityisesti saamelaisnuoria.[7] Jo usealla hallituskaudella valmistellun saamelaiskäräjälain uudistaminen saamelaisten itsemääräämisoikeutta vahvistavalla tavalla edistäisi saamelaisyhteisöjen ja erityisesti saamelaisnuorten hyvinvointia.[8] Amnesty myös toivoo, että lakiuudistusta koskeva keskustelu eduskunnassa ja julkisuudessa pysyy asiallisena.

Saamelaiskäräjälain uudistus on ihmisoikeuskysymys ja sitä edellyttävät Suomen kansainväliset velvoitteet. Toteutuessaan uudistus saattaa Suomen lainsäädännön aiempaa paremmin kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaatimusten tasolle viime vuosikymmeninä tapahtuneen kansainvälisen oikeuden kehityksen mukaisesti.

Kunnioittavasti,

Niina Laajapuro

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

---

[5] UN human rights experts find Finland violated Sámi political rights to Sámi Parliament representation, 4.2.2019: https://www.ohchr.org/en/press-releases/2019/02/un-human-rights-experts-find-finland-violated-sami-political-rights-sami

[6] CCPR/C/FIN/CO/7: Concluding observations on the seventh periodic report of Finland: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/100/36/PDF/G2110036.pdf

[7] Ks. esim. Valtioneuvosto 5.2.2021 https://valtioneuvosto.fi/-//1410853/ministerit-ja-saamelaiskarajien-puheenjohtajat-vihapuhetta-vastaan-on-kamppailtava; Saamelaiskäräjät 25.11.2022 https://www.samediggi.fi/2022/11/25/saamelaiskarajien-puheenjohtajisto-tuomitsee-saamelaisiin-kohdistuvan-vihapuheen/; Yle: Saamelaisiin kohdistuva vihapuhe räjähti somessa – kirjoitusten sisältö on usein väkivaltaista, 23.11.2022 https://yle.fi/a/3-12680310; Yle: Aikuisilla heräsi huoli saamelaisnuorista – vihapuhe tulee jo Rosa-Máren Juuson uniinkin, 1.12.2022 https://yle.fi/a/74-20006905; Arkkipiispa ja Oulun piispa vetoavat: saamelaisiin kohdistuvan vihapuheen on loputtava, 1.12.2022 https://www.oulunhiippakunta.fi/ajankohtaista/arkkipiispa-ja-oulun-piispa-vetoavat-saamelaisiin-kohdistuvan-vihapuheen-on-loputtava/; sekä Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston puheenjohtajan Anni-Sofia Niittyvuopion puheenvuoro 11.10.2022 https://nuor.fi/fi/news-article/nuorisoneuvosto-jarjestaa-seminaarin-saamelaiskarajalain-uudistamisesta/.

[8] Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa asuvien saamelaisten itsemurhien ehkäisysuunnitelma 2017, s. 20: https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2017/05/pohjoismainen_saamelaisten_itsemurhien_estamissuunnitelma_11042017.pdf